

A könyv felhasználása az oktató-nevelő munkában

A könyv a pedagógus legősibb, legáltalánosabban használt segédeszköze. Már a viszonylag tervszerű oktatás kezdetein találkozunk vele, de napjainkban, az audiovizuális eszközök egyre fokozódó térhódítása idején sem veszít jelentőségéből. Egyszerű a magyarázata: a könyv bármikor fellapozható újra és újra; könnyen beszerezhető; minden tanulónak kezébe adható; iskolában és otthon egyaránt elérhető; használható; nem igényel technikai hozzáértést és felszerelést; bármikor és bárhol bevihető órára stb.

Mind eme sok előnye ellenére sem elég intenzív a könyvek — nem tankönyv és nem kötelező, ill. ajánlott olvasmány — segédeszközként való felhasználása az oktató-nevelő tevékenység során. Ennek egyik oka nyilván abban rejlik, hogy a pedagógusok nem eléggé ismerik a meglevő vagy megjelenő könyveket (ez persze nem is várható teljes mértékben, hisz évente mintegy 4000 új mű jelenik meg a tankönyveken és bizonyos füzet-kiadványokon kívül), különösen nem tájékozottak kellő és szükséges mértékben az ifjúság számára kiadott könyvek terén, hisz szabad idejükben inkább „felnőtt könyvet” vesznek a kezükbe.

Ez az utóbbi tájékozatlanság azért is hiba, mert nem tudják, nem ismerik, hogy tanítványaik mit olvasnak, nem kísérik figyelemmel, hogy milyen irodalmi hatások formálják őket, milyen fiktív vagy létező, ill. létezett hősök alakítják jellemüket, honnan, milyen művekből szereznek az iskolában elsajátítottnál több ismeretet stb., de azért is hiba, mert ha ez a plusz ismeretszerzés nem történne meg a pedagógustól függetlenül, akkor irányíthatnák ily módon — a könyvekkel — is a gyerekek sokirányú fejlődését, érdeklődési körük kialakulását, s végül, de nem utolsósorban bizonyos könyvek segítségével érdekesebbé, tartalmasabbá tehetnék tanóráikat, egész oktató-nevelő munkájukat.

Mindenki által ismert Kölcsey Ferenc Parainesis-éből: „... a könyvek száma végtelen, a te éveid pedig végesek; óráidat s napjaidat oly sok egyéb foglalatosság kívánja magának...” (Jelen esetben a pedagógusok szerteágazó elfoglaltságára és az olvasásra jutó kevés idejükre gondolunk.) Ezért kívánunk elsősorban a tájékozódásban segítséget nyújtani azzal, hogy rendszeresen ismertetjük a „végtelen számú könyvek” közül azokat a sorozatokat, könyvtípusokat — mindig azonos címmel, csak az alcím változik —, amelyek nagyon eredményesen és változatosan használhatók az iskolai munkában. A könyvek ismertetésén túl néhány ötletet is adunk a gyakorlati felhasználásra — távolról sem a teljesség igényével, inkább gondolat-, ill. ötletébresztőül, és nem megfellebbezhetetlen „bölcs tanács”-ként, hanem csak úgy, mint egy-egy módszert, alkalmazási lehetőséget a sok fellelhető és létező közül.

BÖLCS BAGOLY-sorozat

Nem véletlen került könyvismertető sorozatunk élére elsőnek éppen a kétségtelen népszerűségnek örvendő Bölcs Bagoly, ugyanis kedves jubileumhoz érkezett a sorozat. Most jelent meg a 25. kötete.

1963-ban indult a sorozat útjára azzal a szándékkal, hogy a 8–10 éves korú gyerekek egyre fokozódó technikai, természettudományos érdeklődését kielégítse. Jogosan merült fel a fenti témákat tárgyaló könyvek iránt az igény szülők, pedagóg-

gusok, gyermekkönyvtárosok részéről egyaránt. Természetes tehát az is, hogy a kötetek témái bizonyos mértékig kapcsolódnak az általános iskola 2–4. osztályos tananyagának egyes fejezeteihez.

A könyveket mérnökök, pedagógusok, a téma ismert tudósai írták. A szerzők az egyes tudományágak (részterületek) legalapvetőbb tételeit, törvényeit érdekfeszítően, nagyon olvasmányosan mondják el. A szöveg megértése nem igényel a 8–10 éves gyermektől a szükségesnél nagyobb szellemi erőfeszítést, nem okoz értésbeli nehézséget, zavart, de azért nem rejtik véka alá az írók, hogy komoly, tudományos dolgokról szólnak.

A kötetek gazdag képanyaga, színes rajzai nagyszerűen egészítik ki a szöveget. A négyszínnyomású illusztrációkat a legkiválóbb grafikusok készítették számtalan ötlettel, gazdag fantáziával. Nemcsak a szövegben ismertetett tételeket igekeznek megértetni egy másik művészeti ág, a grafika segítségével, hanem éppen színészségükkel, ötletgazdagságukkal részben segítik a pontos fogalmak kialakítását, másrészt felkeltik a gyerekek érdeklődését, megindítják képzeletviláguk működését, vagy éppen helyes irányba terelik azt. Ezen tulajdonságaikból adódik, hogy szinte kínálkoznak szemléltetésre, bizonyos fogalmak, tudományos ismeretek több szálon való megközelítésére, megértetésére, az ismerettrögzítés megkönnyítésére.

Ezek az „okos könyvek” külső formájukat, kivitelezésüket tekintve vetekszenek a legszebb színes képeskönyvekkel, szövegük emlékezetes történetté válik a gyermek számára. Nem véletlen, hogy a megjelent kötetek legtöbbjét máris lefordították számos idegen nyelvre, külföldi pályafutásuk szinte versenyre kel a hazaiával.

Felhasználási javaslatok:

- a rajzok, illusztrációk szemléltetése, epidiaskóppal való kivetítése;
- szövegrészek – kis történetek – felolvasása az órán, napköziben, esetleg kisdobos foglalkozásokon;
- játékos vetélkedők egyes kötetek alapján;
- diafilm vetítése (a legtöbb kötethez kapható hasonló témájú diafilm) és hozzáolvasás a könyvből;
- applikáció: egyes rajzok (pl. állatok, gépek stb.) átmásolása, ezekből témák szerinti tablók készítése.

Az alábbiakban az eddig megjelent köteteket csoportosítottuk témák szerint – amennyire lehetséges, átfedések adódnak. Az egyes könyvek rövid ismertetésén túl feltüntetjük azokat az osztályokat, amelyekben javasoljuk a felhasználásukat, mert azonos vagy hasonló című anyagrész szerepel a tankönyvben is. A többi kötet is felhasználható természetesen a tanórákon, de nem ennyire direkt módon kapcsolódik egy-egy fejezethez. Az utóbbiaknál nem tettünk osztályjelölést.

A címek előtt szereplő első név az író neve, a második a grafikusé. A cím utáni évszám – zárójelben – a megjelenés évét jelenti. A sorozat minden kötete csak egy kiadásban jelent meg eddig a Móra Ferenc Könyvkiadó gondozásában.

I. TECHNIKA, GÉPEK, KÖZLEKEDÉS

Bolgár Györgyi — Csergezs Pál: Híd a folyó felett (1967.)

Régen a folyók a mainál sokkal jobban elválasztották egymástól az embereket. Ez a kötet bemutatja, hogy hogyan tanult meg idők folyamán az ember egyre tökéletesebb és biztonságosabb hidat építeni. A hidépítés történetét ismerteti az első kötélhidaktól — amilyenekkel még ma is találkozunk az őserdőkben — az ókorban és a középkorban használatos fa- és kőgerendákból készült hidakig, majd a mai modernebb vasbeton építményekig. (2. oszt.)

Gál Pál — Csergezán Pál: Érdekes gépek (1966.)

Egyre több gép dolgozik körülöttünk, de már úgy megszoktuk, hogy észre sem vesszük. Pedig gépek nélkül szinte elképzelhetetlen az életünk. Ez a kötet az ember közelében levő érdekes gépek közül csak a legújabbakat és legérdekesebbeket mutatja be, mint pl.: a faramászó fűrészt, a távirányítású traktor, a faharapó gép, az óriás helikopter vagy a távvezetékeket építő rakéta.

Gál Pál — Gaál Éva: Hullámok hátán (1969.)

A Dunán úszó hajó láttán a gyerekek egyszerre sok kérdésre szeretnének feleletet kapni: miért marad a hajó a víz felszínén? miből készül? milyen erős a motorja? mi hajtja? Mindenre választ kapnak a könyvben, ezeken túl azt is elmondja a szerző, hogy hányféle hajó van, milyen munkákat végeznek a hajókon az emberek, melyek a leggyakrabban használt jelzések, és más érdekes és hasznos tudnivalókat tartalmaz. (4. osztály.)

Kindzierszky Emil — Csergezán Pál: Ezerféle autó (1966)

A mai gyerek egyik fő érdeklődési területe az autók világa. Ez a képeskönyv a legkülönbözőbb személyautó-típusokkal és számos speciális autóval — az automatikusan rakodó és billenő felrakós teherautóktól a szirénázva száguldó mentő- és tűzoltó kocsikig — ismerteti meg olvasóit. Megmagyarázza a motor működését, az egyes alkatrészek rendeltetését, a vezető munkáját és a legalapvetőbb közlekedési szabályokat is. (2. és 4. osztály.)

Koval, Vaclav — Köpeczi Bócz István: 25 csoda a házunkban (1967.)

A mindennapi élet megszokott eszközeinek — összesen 25 féle dolognak — a működését, használatát, szerkezetét magyarázza el a képeskönyv. Elmondja a szerző, hogyan működik a villanykapcsoló és az elektromos csengő, a mosógép és a porszívó, miből és hogyan készül a gyufa, a porcellántányér, és mi a technikai titka a legkülönbözőbb háztartási gépeknek. (3., 4. osztály.)

Vinokurov, Alekszandr — Köpeczi Bócz István: Felszáll a repülőgépre (1965)

A repülőterek roppant mozgalmas életét ismerhetjük meg a könyvből. Elmeséli egy utasszállító gép útját a felszállástól a megérkezésig. Megtudjuk, hogy kiknek a közreműködése szükséges ahhoz, hogy a legmodernebb közlekedési eszközzel utazhassunk, mi a feladata a repülőtereken és a repülőgépeken dolgozó embereknek. Megismerjük, hogy milyen sok egyéb speciális jármű, közlekedési eszköz szükséges ahhoz, hogy a repülőterek élete akadálytalanul folyjék. Különböző speciális feladatokat ellátó repülőgépekről és a repülőgépek különböző alkalmazási lehetőségeiről is szó esik. (4. osztály.)

II. MATEMATIKA, FIZIKA, TERMÉSZETI JELENSÉGEK

Gál Pál — Köpeczi Bócz István: A csepptől az óceánig (1965.)

A víz körforgását és más természeti jelenségeket mutat be a könyv. Megismerteti a víz szerepével az ember életében, érzékelteti, hogy néha barátja, néha ellensége az embernek: hatalmas erőműveket működtet, máskor nagyon nehéz pusztító ereje ellen védekezni. (3. oszt.)

Gergely Ernő — Kass János: A homokvár titka (1963.)

A homokkal játszó gyerekek a homokról, legkülönbözőbb területeken való felhasználásáról mesél a szerző. (Üveg-, téglá-, cserépgyártás stb.) Külön fejezet foglalkozik a porcellángyártás történetével. (4. osztály.)

Kindzierszky Emil — Würtz Ádám: A gombfocitól az úrbajóig (1963.)

A surlódás jelenségét és következményeit magyarázza meg a szerző a mindennapi élet példáin keresztül: miért áll meg a gombfoci az asztalon, miért kell olajozni a gépeket, miért izzik fel a légkörbe jutó meteor, miért, hogyan kopik ki a kabát könyöke, mert az is fizikai jelenség, surlódás.

Lukács Ernőné — Szűcs Pál: Mekkora? (1964.)

Ez a kötet a mértékegységekkel és kialakulásuk történetével ismerteti meg. Megtudhatjuk, hogy különböző korokban mivel, milyen módon mérték a hosszúságot, területet, súlyt és őrartalmat, hogy az egyes korok emberei milyen fajta órákat használtak. Az utolsó oldalakon a mértékegységek táblázata található. (2., 3. osztály.)

Várnai György — Macskássy Gyula: Kettő meg kettő az négy (1966.)

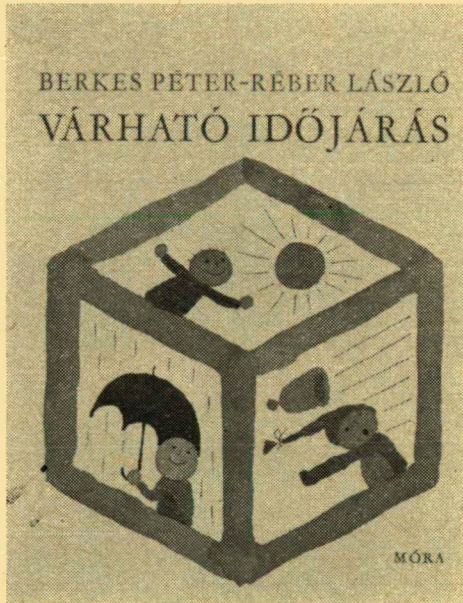
A számfogalmak kialakulását segíti megérteni a könyv humoros szöveggel és sok képpel. Elmondja, hogyan kerültek a mai számjegyek arab közvetítéssel az indiaiaktól Európába. A szerzők rengeteg ötlettel bizonyítják, hogy a legbonyolultabb számítási módszerek is az alapműveletekre épülnek. (2. osztály.)

Voily István — Würtz Ádám: Egy szénatom kalandozásai (1966.)

A világon minden szabad szemmel nem látható parányi elemi részecskékből, atomokból áll, amelyek állandóan mozognak, soha nem vesznek el, de új atom sem jön létre. Egy szénatom útját követjük vándorlása során: az őserdőben, a bányában, a nagy olvasztóban, a szántóföldön, a kenyérgyárban és másutt. A természettudomány alapjaival ismerteti meg a gyermeket. (2., 3., 4. osztály.)

Berkes Péter — Réber László: Várható időjárás (1971.)

A meteorológusok munkájával ismerkedhet az ifjú olvasó. A természet titokzatos folyamataiba ad bepillantást: széljárás, felhők keletkezése, évszakok váltakozása.

III. ÁLLATVILÁG

Szécsi Katalin — Reich Károly: Bújócska (1970.)

A képekönny „hősei”: a föld alatt várat építő vakond, a tisztaságkedvelő borz, az éléstárat szorgalmasan töltögető hörcsög, az agyaggolyóban áttelelő szöcskeegér. Mindnyájan bújócskáznak, hogy életüket mentse, s hogy utódaikról gondoskodjanak. (3. oszt.)

Szécsi Katalin — Csépe Magda: Parányi bölcsőlakók (1967.)

Az utódaikról különleges ösztönökkel gondoskodó rovarokkal foglalkozik a könyv: a pipacsméh piros paplanba takargatja kicsinyét, a kék fadongó fában rak lakást utódainak, a gömböc-darázs sárbölcsőt készít, a méhek, hangyák, természetek pedig valóságos palotákat építenek. (4. osztály.)

Szedzerjei Magda — Würtz Ádám: Az ősvény titka (1964.)

A természet izgalmas látnivalóira hívja fel a figyelmet. Megtanít az állatnyomok olvasására, a madárvonulás megfigyelésére. Elmondja, hogyan gondoskodnak az állatszülők kicsinyeikről, hogyan védekeznek a tél hidege ellen. Buzdít a hasznos madarak etetésére, téli védelmükre.

Tasnádi Kubacska András — Réber László: Sárkányok unokái (1968.)

A hüllőkről, kígyókról, krokodilusokról, a hajdani ősvilág félelmetes hüllőinek ma is veszélyes leszármazottairól — és ártalmatlan, kedves utódaikról — a teknősbékáról, a fúrge gyíkokról, a furcsa kameleónról, a siklőről mesél a tudós-író könyvében.

Tasnádi Kubacska András — Csergező Pál: Vadállatok gyerekszobája (1969.)

Híres utazók és természetkutatók igaz történeteinek gyűjteménye a vadállatok családi életéről: történetek a gulipán fiókaról és az elefántbőről, a Déli-sark hőmezőinek császárpingvin óvodájáról és a szigorú strucc-kakasról.

Turcsányi Ervin — Réber László: A vizek akrobatái (1966.)

Különleges, érdekes halakkal, a „csend világa”-val ismertet meg a könyv. Szereplői: az akrobata pisztráng, az ugró lazac, a repülő fecskehal, a világvándor angolna, a gondatlan pontymama, az apaköltötte csikóhal és még sok más tengerlakó. (3. osztály.)

Turcsányi Ervin — Réber László: Nyolclábú vadászok (1964.)

A pókok élete nagyon érdekes, „mesterségük” csupa izgalom és kaland. Mindenütt találkozzunk velük, még a tó vizén is. Nem kell irtózni a szorgos hálószövőktől, hasznos állatok. (2., 4. osztály.)

IV. NÖVÉNYVILÁG

Nóber Imre — Lukács Kató: Kirándulás Növényországba (1964.)

Felhívja a figyelmet a természet törvényszerűségeire és célszerűségeire, egyúttal megtanít észrevenni és élvezni a természet szépségeit. Megtudhatjuk belőle, hogy miért piros a pipacs, miért illatos a rózsza, egyes virágokon miért van olyan sok méh, másokon meg egy se.

V. AZ EMBER ÉS A TERMÉSZET

Dr. Kádár András — Gaál Éva: A vér csodái (1970.)

Szervezetünk működését ismerteti. Elmondja, mi a szív és a vér szerepe az ember szervezetében, hogyan zajlik le egy szívtünetés, kell-e félnünk a védőoltástól, ezeken túl sok hasznos tanácsot is ad az öltözködéssel, az egészséges életmóddal kapcsolatban. (4. osztály.)

Varga Domokos — Würtz Ádám: Népek kenyere (1970.)

A világ sokféle kenyérnövényét mutatja be. Az általunk ismert gabonából készült kenyéren kívül sok másfajta és jellegű kenyérféleséget fogyasztanak. Dél-Amerikában manioka-, batátagyökérből, Afrikában kölesből, Perzsiában mannauszomból készítik a legfőbb táplálékot. A legnagyobb mennyiségben fogyasztott kenyér azonban a rizs. (4. osztály.)

